

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่องพฤติกรรมการเลือกตั้งผู้ใหญ่นบ้านนี้ ผู้วิจัยมุ่งประเด็นให้ความสนใจ ความสำคัญของตัวแปรสามตัว คือ การเป็นเครือญาติ ความมีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลและความรู้ความสามารถของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้าน แนวคิดหลัก ๆ ที่สำคัญและใช้ในการศึกษา เป็นแนวทาง ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ทั่วไปของการเลือกตั้ง แนวคิดเกี่ยวกับการจัดระบบเครือญาติและการจัดระเบียบของสังคมแนวคิดทางด้านการศึกษาพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง อันเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมทางการเมือง ประกอบกับแนวคิดจากหนังสือ รายงานเอกสารการวิจัยที่ได้มีผู้จัดทำไว้มากำหนดกรอบความคิด สำหรับทฤษฎีผู้วิจัยให้ความสำคัญต่อทฤษฎีว่าด้วยอำนาจและอิทธิพล ทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมือง ทฤษฎีว่าด้วยการกล่อมเกลากองการเมือง เป็นต้นโดยจะได้นำเสนอเป็นลำดับไป

แนวคิดเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ทั่วไปของการเลือกตั้ง

หลักการสำคัญอย่างหนึ่งในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ การที่รัฐให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ทั้งนี้เนื่องจากผู้ปกครองจำต้องปกครองประเทศให้เป็นไปตามผลประโยชน์และความต้องการ ของประชาชนผู้ให้อำนาจและให้ความยินยอมในการที่รัฐบาลจะใช้อำนาจทางการเมืองกับผู้ใต้บังคับบัญชา วิธีการที่ใช้อาจจะแตกต่างกันไปบ้าง ในรายละเอียดแต่ที่สำคัญคือ การให้ประชาชนมีสิทธิในการเลือกตั้ง มีสิทธิในการรวมกลุ่มทางการเมืองและสมัครแข่งขันรับเลือกตั้ง และตามหลักการของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ตามที่อับราฮัม ลินคอล์น (Abraham Lincoln มีชีวิตอยู่ระหว่าง พ.ศ. 2352-2408) อดีตประธานาธิบดีคนสำคัญของสหรัฐอเมริกาได้กล่าวไว้ คือ "ประชาธิปไตยเป็นการปกครอง ของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน" นั้น ให้ความหมายอย่างกว้างต่อความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับกระบวนการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การเลือกตั้งจึงนับว่าเป็นกระบวนการที่สำคัญมากในความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับผู้ปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามารถทำให้ระดมมติมหาชน และสร้างความชอบธรรมในการปกครองให้เกิดมีขึ้นได้อย่างดีเยี่ยม¹

¹จรรยา สุภาพ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, รายงานการวิจัยประเมินผลพฤติกรรมลงคะแนนเสียงเลือกตั้งและการบริหารการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร : ศึกษาจากกรณีการเลือกตั้งแทนตำแหน่งที่ว่างของจังหวัดบุรีรัมย์ 28 สิงหาคม 2526 (กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2527), หน้า 32-52.

ดังนั้นจะว่าไปแล้วเมืองไทยของเรารู้จักการเลือกตั้งผู้ปกครองในระดับหมู่บ้าน ตำบล มาแล้วตั้งแต่ปี พ.ศ. 2435 ด้วยสายพระเนตรอันยาวไกลของล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 5 ที่จะปูพื้นฐานของประชาชนให้เข้าใจสิทธิและหน้าที่ ตามระบอบประชาธิปไตยที่มีใช้กันในประเทศที่เจริญแล้วในซีกโลกตะวันตก แต่เนื่องจากรูปแบบการปกครองสภาพเศรษฐกิจสังคมการเมืองในระดับประเทศยังไม่เอื้ออำนวยตลอดจนระดับการศึกษาของคนไทย โดยส่วนรวมยังไม่สามารถยอมรับได้มีฉะนั้นเราอาจจะมีประชาธิปไตยมาแล้วกว่า 100 ปีก็เป็นได้

การเลือกตั้งปัจจุบันเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่สำคัญที่สุดของประเทศ ที่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศสามารถแสดงออกซึ่งเจตจำนงของตนในการเลือกผู้ปกครอง การเลือกตั้งได้มีการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบเนื้อหาและกระบวนการให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในแต่ละยุคแต่ละสมัย ถ้าเราจะแบ่งลักษณะการเลือกตั้งในปัจจุบันของประเทศไทยของเราตามลักษณะของการปกครองที่ใช้อยู่ในปัจจุบันสามารถแบ่งได้ดังนี้

1. ระดับการปกครองท้องถิ่น มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน กำนัน กรรมการสภาตำบลผู้ทรงคุณวุฒิ คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) และคณะกรรมการหมู่บ้าน อปป. เป็นต้น
2. ระดับการปกครองท้องถิ่น มีการเลือกตั้งดังนี้
 - สุขาภิบาล เลือกตั้งคณะกรรมการสุขาภิบาล
 - เทศบาล เลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล (ส.ท.)
 - องค์การบริหารส่วนจังหวัด เลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัด (ส.จ.)
 - เมืองพัทยา เลือกตั้งสมาชิกสภาเมืองพัทยา
 - กรุงเทพมหานคร เลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร (ส.ก.) และเลือกตั้งสมาชิกสภาเขต (ส.ช.)
3. ระดับการปกครองระดับชาติ มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.)

จะเห็นได้ว่ากิจกรรมการเลือกตั้งได้มีการพัฒนาและปรับปรุง เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันเราจะได้ยินจนคุ้นหูและชินต่อคำว่า "เลือกตั้ง" เช่น การเลือกตั้งผู้แทนครู ชมรมศิษย์เก่าสมาคมผู้ปกครองและครู การเลือกตั้งประธานสมาชิกสหภาพแรงงาน การเลือกตั้งคณะกรรมการต่าง ๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เสริมเพิ่มขึ้นมากกว่าแต่ก่อนมากมาย เป็นสิ่งแสดงออกว่าประชาธิปไตยของเราได้พัฒนาออกไปแล้ว เป็นสิ่งบอกว่าคุณไทยมีความคิดทางการเมืองไปในทางที่ถูกที่ควรมากขึ้น ไขกลไกการเลือกตั้งมากำหนดกฎเกณฑ์ความเปลี่ยนแปลงของสังคมมากขึ้น การเลือกตั้งจึงเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชน ได้มีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation) โดยการเลือกสรรตัวแทนของตน ไปทำหน้าที่ทางการเมืองแทนตนรวมทั้งเป็นการระดมมติมหาชนและสร้างความชอบธรรมให้มีขึ้นแก่ส่วนรวม ให้สอดคล้องกับหลักปรัชญา

สากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติ² ที่ว่า “ทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพ บรรดาที่พรรณนาไว้ในปฏิญญานี้ โดยปราศจากการแบ่งแยกไม่ว่าโดยวิธีใด ๆ ดังเช่น เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิดหรือสถานะอย่างอื่น....”

การเลือกสรรโดยอาศัยการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย

การเลือกตั้ง (elections) ที่ใช้กันอยู่ในระบบการเมืองต่าง ๆ นั้น ส่วนมากใช้เพื่อเลือกนักการเมืองมากกว่าที่จะใช้เลือกผู้ดำรงตำแหน่งทางการบริหารหรือตุลาการ ถ้าจะให้มีความจำกัดความของคำว่า “การเลือกตั้ง” กันแล้วอาจจะกล่าวได้ว่าการเลือกตั้งก็คือ “มรรควิธีในการเลือกเฟ้นทางเลือก (alternatives) ที่มี 2 ทางเลือกหรือมากกว่าโดยวิธีการลงคะแนนเสียง” ส่วนปลีกย่อยของการเลือกตั้งยังผิดแผกแตกต่างออกไปตามสิ่งต่อไปนี้อีกด้วย คือ

- ก. ใครเป็นผู้ถูกเลือก
- ข. เลือกโดยใคร และ
- ค. การเลือกตั้งนั้นมีการเลือกกันอย่างไร

ส่วนใหญ่แล้วการเลือกตั้งมักจะเป็นไปในลักษณะที่เรียกว่า “เลือกโดยทางตรง” เช่น การเลือกตั้ง ส.ส. เพราะเป็นการอาศัยเพียงขั้นตอนเดียว ในส่วนที่เกี่ยวกับคุณสมบัติผู้สมัครในการเลือกตั้งแต่ละประเภท อาจจะมีการกำหนดคุณสมบัติไว้ไม่เหมือนกัน เช่น เรื่องอายุ ภูมิลำเนา ฯลฯ เรื่องสิทธิในการเลือกตั้ง เช่นกันในการเลือกตั้งแต่ละประเภทอาจกำหนดสิทธิในการเลือกที่แตกต่างกันได้ เช่น เรื่องความรู้ ตำแหน่ง ฯลฯ

แนวคิดทางด้านการศึกษาพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง³

พฤติกรรมในการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นส่วนหนึ่งของ พฤติกรรมทางการเมือง (political behavior) ซึ่งมีปัญหาเกี่ยวกับระดับในการยอมรับหรือไม่ยอมรับ ต่อผู้แทนประชาชนหรือต่อรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตย เป็นส่วนหนึ่งของความพยายามที่จะทำความเข้าใจ

² หยุด แสงอุทัย, หลักรัฐธรรมนูญและกฎหมายเลือกตั้งทั่วไป (พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2513), หน้า 355.

³ ร.ต.อ.ปิยะพันธ์ ปิงเมือง, “ปัญหาพฤติกรรมกรรมการออกเสียงเลือกตั้งในระบอบการเมืองไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้งทั่วไปในเขตกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2531” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2528), หน้า 27.

เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับการปกครอง ซึ่งนับได้ว่าเป็นหัวใจของกิจกรรมทางการเมืองทุกระบบในประเทศไทย การศึกษาพฤติกรรมการเลือกตั้งให้ความสนใจในด้านหลักกฎหมาย (legal rational) ยิ่งกว่าด้านลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชนว่า ใครเลือกใคร เมื่อไรอย่างไร การศึกษาโดยยึดหลักกฎหมายดังกล่าว เน้นหลักของการที่จะให้ประชาชน ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งอย่าง "บริสุทธิ์ยุติธรรม" และเสนอมาตรการในรูปแบบต่าง ๆ ที่เห็นว่าจะสร้างความบริสุทธิ์ ยุติธรรมและเหมาะสมสูงสุดของการเป็นตัวแทนยิ่งกว่าประเด็นอื่น⁴

การศึกษาพฤติกรรมของการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของ เมอริแอมและกอสเนล (Meriam and Gosnell) มุ่งศึกษาถึงอิทธิพลของสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคล (ที่บ่งชี้โดยระดับการศึกษา รายได้ อาชีพและเพศ) ที่มีต่อการไปลงคะแนนเสียงการศึกษาพบว่า "ในกลุ่มผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคมต่ำจะมีความรู้สึกนึกคิดทางการเมืองคล้ายคลึงกัน และมักมีพฤติกรรมในทางการเลือกคล้ายคลึงกันด้วย"⁵

หลักเกณฑ์ในการเลือกตั้งตัวแทนแบบประชาธิปไตย⁶

หลักเกณฑ์ในการเลือกตั้งตัวแทนแบบประชาธิปไตย หรือกรณีใช้ระบอบประชาธิปไตยโดยผู้แทนนั้น มีอยู่ 6 ประการ คือ

1. หลักอิสระแห่งการเลือกตั้ง (Freedom election) หมายถึงว่า การเลือกตั้งนั้นต้องกระทำโดยเสรีไม่มีการกดขี่บังคับ จ้างวานหรือใช้อิทธิพลใด ๆ ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะจัดการให้เป็นตามนั้น

2. หลักการเลือกตั้งตามกำหนดเวลา (Periodic election) หมายถึง กำหนดเวลาในการเลือกตั้งครั้งหนึ่ง ๆ ห่างกันพอสมควร เพื่อให้ผู้แทนราษฎรได้อยู่ในเจตน์จำนงของราษฎรมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งอยู่เสมอไม่ทิ้งระยะเวลานานเกินไป โดยการรัฐประหารหรืออำนาจเด็ดขาดอื่น ๆ

⁴พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, "กรอบการมองพฤติกรรมการเมือง," วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 17 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มีนาคม 2523): 77-99.

⁵Charles E. Merriam and Harold F. Gosnell, *Non-Voting: Causes and Methods of Control* (Chicago : University of Chicago Press, 1924), pp. 132-135.

⁶หยุด แสงอุทัย, คำอธิบายหลักเกณฑ์ทั่วไปของการเลือกตั้ง และพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2511 (พระนคร : โอเดียนสโตร์, 2512), หน้า 10-16.

3. การเลือกตั้งอย่างแท้จริง (Genuine election) หมายถึง ไม่ใช่การเลือกตั้งปลอมแปลงหรือจัดทำขึ้นอย่างเสียไม่ได้ หรือใช้การเลือกตั้งเป็นข้ออ้างในการปกครองชั่วคราวชั่วคราวเท่านั้น แต่ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชน มาลงคะแนนเสียงเลือกตั้งอย่างทั่วถึงสามารถคัดค้านการเลือกตั้งต่อศาลได้ ในกรณีที่เห็นว่าเป็นการเลือกตั้งที่ไม่บริสุทธิ์ยุติธรรมเพียงพอ

4. หลักการออกเสียงโดยทั่วไป หรือโดยทั่วถึง (Universal suffrage) หมายถึง การที่บุคคลสามารถออกเสียงลงคะแนนได้โดยไม่จำกัดว่า เป็นชายหรือหญิง เผ่าพันธุ์ ศาสนา เชื้อชาติ หรือสถานะอื่นใดก็มีสิทธิลงคะแนนเสียง ขอเพียงให้เป็นคนผู้มีสัญชาติของประเทศนั้น ๆ แต่มีข้อยกเว้นที่รับรองกันอยู่โดยทั่วไปคือ ไม่ให้สิทธิเลือกตั้งแก่เด็ก บุคคลวิกลจริต หรือผู้มีจิตบกพร่อง ผู้ที่ต้องโทษจำคุกหรือพ้นโทษมาแล้ว แต่ยังไม่เกินระยะเวลาที่กำหนดไว้ และยังคงมีสิทธิในฐานะพลเมืองอยู่ กล่าวคือ ไม่ถูกถอนสิทธิเลือกตั้ง เป็นต้น

5. หลักการเลือกตั้งอย่างเสมอภาค (Equal suffrage) หมายถึง ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งคนหนึ่งมีคะแนนเสียงเพียงหนึ่งเสียง และคะแนนเสียงทุกเสียงย่อมมีน้ำหนักเท่ากัน หลักการข้อนี้นับว่าเป็นรากเหง้าของระบอบประชาธิปไตย เพราะเสรีภาพนั้นในระบอบการปกครองอื่น ๆ เช่น สมบูรณาญาสิทธิราชย์ก็มีอยู่เช่นกัน หลักความเสมอภาคเป็นหลักการของความสมภาพ ที่คนในชาติไม่ว่ายากดีมีจนย่อมมีสิทธิเสมอภาคกัน หลักการข้อนี้ประเทศประชาธิปไตยตะวันตกใช้กันอยู่ทั่วไป เช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกาหรือฝรั่งเศส เป็นต้น

6. หลักการลงคะแนนเสียงลับ (Secret vote) หมายถึง เฉพาะบุคคลผู้ลงคะแนนเสียงเท่านั้นที่รู้ว่าตนลงคะแนนเสียงให้ผู้ใด ซึ่งกระทำโดยวิธีเอาบัตรเลือกตั้งผนึกลงในซองแล้วมอบให้กรรมการตรวจคะแนนหรือใส่ในหีบบัตรเลือกตั้งเอง

จากหลักเกณฑ์ในการเลือกตั้งตัวแทนแบบประชาธิปไตยนี้ หากจะเปรียบเทียบกับ การเลือกตั้งผู้ใหญบ้านปัจจุบันตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ที่ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติเหมือนกันทุกอำเภอทั่วประเทศ⁷ จะพบความสอดคล้องทั้ง 6 ประการ โดยประการที่สองเรื่องการเลือกตั้งตามกำหนดเวลา ฟังจะปรับปรุงจากเกษียณอายุ 60 ปี มาดำรงตำแหน่งเป็นวาระคราวละ 5 ปี⁸ และที่พิเศษ คือ หลักการลงคะแนนเสียง กระทรวงมหาดไทยยังยึดให้

⁷ ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการเลือกผู้ใหญบ้าน พ.ศ. 2535, ประกาศ ณ วันที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2535.

⁸ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2535 ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 109 ตอนที่ 42 ลงวันที่ 8 เมษายน 2535 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 7 กรกฎาคม 2535 เป็นต้นไป มีผลให้ผู้ที่ได้รับเลือกเป็นผู้ใหญบ้าน ตั้งแต่วันที่ 7 กรกฎาคม 2535 ต้องดำรงตำแหน่งเป็นวาระ คราวละ 5 ปี.

การเลือกใช้ได้ทั้งวิธีลับและเปิดเผยเพราะย่อมจะเกิดผลดีมากกว่า ทั้งนี้ตามข้อบังคับฯ ข้อ 10 กำหนดไว้ว่า วิธีเลือกโดยปกติให้กระทำโดยวิธีลับ เว้นแต่ผู้มีสิทธิเลือกที่มาประชุมฝ่ายข้างมาก ร้องขอให้กระทำโดยวิธีเปิดเผยก็ให้กระทำโดยวิธีเปิดเผย

ในระดับชาติการเลือกตั้งบุคคลเพื่อเป็นตัวแทนทางการเมือง มีปัจจัยเกี่ยวข้องกัน อย่างซับซ้อน ยิ่งการเลือกตั้งที่มีการแข่งขันทางการเมืองสูงแล้วยังมีการใช้เทคนิควิธีการ และ กุศโลบายชนิดต่างๆ ในการดำเนินการเลือกตั้งสูงตามไปด้วย นักรัฐศาสตร์ให้ข้อสังเกตว่าการเลือกตั้งในปัจจุบันนั้นนับว่าจะมีความซับซ้อนหรือมีปัจจัยเกี่ยวเนื่องมากยิ่งขึ้น เป็นต้นว่า มีคนเข้ามีส่วนร่วมมากขึ้น การใช้เงินในการเลือกตั้งจำนวนมากจนสร้างความสำคัญให้แก่องค์กรต่าง ๆ ทางการเมืองมากขึ้นและที่สำคัญ คือ การเลือกตั้งได้สร้างความชอบธรรม ให้กับการปกครองสมัยใหม่ได้อย่างดียิ่ง สามารถกำหนดได้อย่างเฉียบขาดปราศจากการโต้แย้งจะให้ใครหรือกลุ่มใดเป็นผู้ปกครองจึงจะมีความเหมาะสม⁹

ในระดับหมู่บ้านกิจกรรมการเลือกตั้งเป็นเรื่องธรรมดาสามัญ ประชาชนเริ่มคุ้นเคยแล้วเพราะในการเลือกตั้งทุกระดับเป้าหมายของบุคคล ที่ต้องใช้สิทธิใช้เสียงในการลงคะแนน ก็คือประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในทุก ๆ ระดับ กำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิคือ ตั้งแต่ 20 ปี บริบูรณ์ขึ้นไปหรือผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว การเลือกตั้งในระดับหมู่บ้านที่ทำการศึกษานี้ นั่น คือ การเลือกตั้งตัวผู้นำท้องถิ่นระดับหมู่บ้านได้แก่ตำแหน่ง "ผู้ใหญ่บ้าน" ซึ่งเป็นชื่อตามตำแหน่งของผู้ปกครองหมู่บ้านถึงแม้ปัจจัยและความซับซ้อนของการเลือกตั้งในระดับชาติ จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนไปมากแล้วก็ตาม จากการศึกษาวิจัยทำให้มีความเชื่อว่าการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านเป็นเรื่องเฉพาะ ที่ประชาชนมีพฤติกรรมการคัดเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง และตัดสินใจลงคะแนนเลือกตั้งผู้ปกครองในระดับหมู่บ้านของตน ด้วยปัจจัยที่แตกต่างไปจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัด หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกสภาท้องถิ่นในรูปแบบอื่น ๆ

หลักการปกครองตนเอง

การปกครองตนเองเป็นหลักการข้อที่สำคัญในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งถือว่าเป็นการปกครองที่ดีที่สุด และวิธีการปกครองตนเองที่ดีที่สุดและที่น่าจะเป็นไปได้ ก็คือ การให้ประชาชนหรือสมาชิกของสังคม ได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาอันกระทบกระเทือนส่วนรวมหรือเพื่อเสริมสร้างประโยชน์และความผาสุกร่วมกัน

⁹ จรูญ สุภาพ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, รายงานการวิจัยประเมินผลพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งและการบริหารเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร, หน้า 41.

หลักการใช้อย่างมากจึงเป็นหลักสำคัญของการปกครองตนเอง และเป็นทางออกที่แม้จะไม่ดีที่สุด แต่ก็ช่วยผดุงความสำคัญของบุคคลที่เป็นสมาชิกของสังคม คือ แต่ละคนออกเสียงได้เสียงเดียว เมื่อผลรวมของเสียงส่วนใหญ่เป็นไปทางใดแล้วก็ควรจะเป็นไปเช่นนั้น แต่หลักเสียงข้างมากนี้มีได้หมายความว่า จะไม่ผิดพลาด เสียงข้างมากอาจจะผิดพลาดได้และที่ว่า "เสียงข้างมากของประชาชน คือ เสียงของพระเจ้า หรือเสียงสวรรค์" ก็มีใช้ว่าจะเป็นเช่นนั้นในทุกกรณี จะต้องพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมและปัจจัยอื่น ๆ เป็นองค์ประกอบด้วยเพราะในบางครั้งเสียงข้างมากอาจจะเกิดจากความกลัว หรือเสียงข้างมากอาจเกิดขึ้นจากแรงโฆษณา (ชวนเชื่อ) หรือเสียงข้างมากอาจเกิดขึ้นจากอิทธิพลของผู้มีบารมีมีอิทธิพลในวงการต่าง ๆ หรืออาจเกิดขึ้นจากการยั่วยุ ชักจูงของหน่วยงานหรือองค์การที่มีความเจนจัดในด้านนี้

เสียงข้างมากที่ว่าจะเป็น "เสียงสวรรค์" ได้นั้นควรจะเกิดขึ้นจากการออกเสียงที่มีการใช้เหตุผล สติปัญญา มีข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นการออกเสียงที่ปราศจากอคติ ปราศจากความหวั่นกลัว ปราศจากความหลง ไม่ตกอยู่ใต้อิทธิพลของผู้ใด มีความสุขุมรอบคอบ และมีคุณธรรมเป็นพื้นฐาน การเลือกตั้งผู้ใหญ่นบ้านจึงสอดคล้องกับหลักการของการปกครองตนเองมากที่สุด เพราะผู้ใหญ่นบ้านเป็นบุคคลผู้ทำหน้าที่ปกครองหมู่บ้าน ที่ได้รับเลือกตั้งขึ้นมาทำหน้าที่จากเสียงข้างมากของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในหมู่บ้าน ถ้าจะเทียบกันระหว่างการเลือกตั้ง ส.ส., ส.จ., ส.ท. กับการเลือกตั้งกำนันและผู้ใหญ่นบ้านแล้ว การเลือกตั้งกำนันและผู้ใหญ่นบ้านจะมีสิ่งแวดล้อมภายนอกมากำหนดกฎเกณฑ์น้อยที่สุดไม่ว่าความเกรงกลัว การโฆษณาชวนเชื่อ อิทธิพล อำนาจบารมี หรือการใช้จ่ายเงิน การเลือกตั้งกำนันและผู้ใหญ่นบ้านเป็นเรื่องของการใช้เหตุผลสติปัญญาและข้อมูลจากความเป็นจริง จากประสบการณ์ที่สัมผัสได้และสัมผัสด้วยตนเองของประชาชน แต่อย่างไรก็ตามอิทธิพลและอำนาจบารมีก็ยังมีส่วนสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของประชาชนได้ในบางหมู่บ้านตำบล จะเห็นได้จากการที่บางแห่งผู้ใหญ่นบ้านได้กลายเป็นหัวคะแนนของ ส.ส. ในการเลือกตั้งในแต่ละครั้ง

แนวคิดเกี่ยวกับระบบเครือญาติ¹⁰

Robin Fox (1967) นักมานุษยวิทยาให้ความเห็นว่า การศึกษาเรื่องเครือญาติเป็นการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ ในกิจกรรมอันเป็นสิ่งพื้นฐานในชีวิต เช่น การหาคู่ การตั้งครอบครัว ภาวะบิดา มารดา การขัดเกลาทางสังคม ความเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดา เป็นต้น กล่าวโดยสรุปการศึกษาระบบเครือญาติ ก็คือ การศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นญาติพี่น้องกันนั่นเองโครงสร้างทางสังคมเป็นข่ายใยที่ซับซ้อน ของความสัมพันธ์ทางสังคมที่เชื่อมโยง

¹⁰ ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ, ระบบเครือญาติและการจัดระเบียบสังคม (กรุงเทพฯ-มหานคร :สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 5.

มนุษย์เข้าด้วยกันช่วยโยดังก้าวมียุ่มาหลายประการ ล้วนทำหน้าที่ผูกพันสมาชิกของสังคมมนุษย์ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีระเบียบเป็นปกติสุข ช่วยโยที่ซับซ้อนเหล่านี้ได้แก่ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา อาชีพ ระบบเศรษฐกิจการเมือง การศึกษา ที่อยู่อาศัย ความเป็นเพื่อนรสนิยมร่วมกันและเครือญาติ

ในบรรดาช่วยโยทั้งหลายนี้ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เป็นช่วยโยที่เป็นพื้นฐานที่สุดและแพร่หลายที่สุดในสังคมมนุษย์ ในปัจจุบันแม้บทบาทของเครือญาติในบางสังคมจะลดความสำคัญลงไปบ้างก็ตาม แต่ก็ยังไม่มีสังคมมนุษย์สังคมใดที่ปราศจากอิทธิพล หรือการผูกพันของเครือญาติ (kinshipless) เพราะเครือญาติยังมีความเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่และการดำรงชีวิตของมนุษย์ในทุกสังคม ในบรรดาสายสัมพันธ์ทั้งหลายที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นพื้นฐานและเป็นสากลมากที่สุดคือสายสัมพันธ์ทางเครือญาติ (kinship tie) ซึ่งทำหน้าที่เชื่อมโยงบุคคลกับบุคคล บุคคลกับกลุ่ม และระหว่างกลุ่มกับกลุ่มเข้าด้วยกันอย่างมีระบบ ตั้งแต่บุคคลถือกำเนิดขึ้นมาจนถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิต¹¹

Murdock (1949) นักมานุษยวิทยา ได้จำแนกกลุ่มญาติพี่น้องออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. กลุ่มญาติพี่น้องที่มีที่อยู่อาศัยร่วมกัน (residential kin group)
2. กลุ่มญาติพี่น้องร่วมสายโลหิต (consanguineal kin group)
3. กลุ่มญาติพี่น้องประนีประนอม (compromise kin group)

กลุ่มญาติสายสกุล¹² (lineage) เกิดจากการสืบเชื้อสายแบบสายเดี่ยว ซึ่งอาจเป็นกลุ่มสายสกุลที่สืบเชื้อสายฝ่ายบิดาหรือฝ่ายมารดาก็ได้ สมาชิกของกลุ่มสายสกุลจะต้องสามารถที่จะสืบสาวความสัมพันธ์ของพวกเขาได้อย่างแท้จริงว่า มีบรรพบุรุษร่วมกันเมื่อถึงเวลามีคู่ครอง สมาชิกของกลุ่มสายสกุลจะต้องสมรสกับคนนอกกลุ่ม ซึ่งทางมานุษยวิทยาเรียกว่าการสมรสนอกพวก (exogamy) กลุ่มสายสกุลมีการช่วยเหลือและร่วมมือกันในกิจกรรมด้านต่างๆ ระหว่างสมาชิก เช่นในด้านเศรษฐกิจ การเมืองการปกครองและด้านศาสนา เป็นต้น กลุ่มสายสกุลจะมีที่อยู่อาศัยครอบครองเป็นอาณาเขตร่วมกันหรือไม่ก็ได้

¹¹ ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ, ระบบเครือญาติและการจัดระเบียบสังคม (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 89.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 106-109.

กลุ่มพี่น้อง¹³ (sib) เป็นกลุ่มญาติที่นับสกุลสายเดียว สมาชิกของกลุ่มพี่น้องต่างยอมรับว่าพวกตนมีความสัมพันธ์ทางสายโลหิตต่อกัน แต่ไม่จำเป็นเสมอไปที่จะต้องสืบสาวความสัมพันธ์ทางเครือญาติระหว่างสมาชิกได้อย่างแท้จริง กลุ่มญาติประเภทนี้อาจจะประกอบไปด้วยกลุ่มสายสกุลหลายกลุ่ม

กลุ่มเครือญาติ¹⁴ (kindred) เป็นกลุ่มญาติ ที่ประกอบด้วยญาติสนิทที่นับลำดับญาติด้วยสายสกุลทั้งสองฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน (bilateral relatives) ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบิดา (patrilineal) หรือ ฝ่ายมารดา (matrilineal) จากรายงานการศึกษาทางมนุษยวิทยาพบว่า ขอบเขตของกลุ่มเครือญาติ ที่พบมากที่สุดจะมีการนับเอาญาติสายข้างเดียวถึงลูกพี่ลูกน้องอันดับสาม ความผูกพันทางด้านเครือญาติของกลุ่มสังคมประเภทนี้ไม่ได้อยู่ที่สมาชิกแต่ละคนที่มีต่อกัน แต่เป็นความผูกพันที่มีต่อตัวบุคคล (ego) ซึ่งตัวบุคคลจะเป็นศูนย์กลางเป็นที่อ้างอิงของกลุ่มสมาชิกของกลุ่มเครือญาติไม่จำเป็นต้องมีบรรพบุรุษร่วมกันยกเว้นพี่น้องร่วมบิดามารดา ถ้าบุคคลที่เป็นแกนของกลุ่มเครือญาตินั้น ๆ ถึงแก่กรรม กลุ่มเครือญาติกลุ่มนั้นจะหมดสภาพไปทันที

โคตรตระกูล (clan)¹⁵ เป็นกลุ่มเครือญาติซึ่งทำการสมรสนอกพวกที่รวมตัวเป็นกลุ่มขึ้นมาโดยหลักเกณฑ์การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน (rule of residence) และหลักของการสืบเชื้อสาย Murdock (1949) ตั้งหลักเกณฑ์ว่ากลุ่มเครือญาติที่จะถือได้ว่าเป็นโคตรตระกูลได้นั้น จะต้องประกอบไปด้วยคุณสมบัติ 3 ประการอย่างครบถ้วน คือ

1. เป็นกลุ่มญาติที่มีการสืบเชื้อสายแบบสายเดียว (unilineal descent)
2. มีเอกภาพในการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน (residential unity)
3. เป็นกลุ่มเครือญาติที่มีการรวมตัวกันทางสังคมอย่างแท้จริง (actual social integration)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 109-110.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 112.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 120.

ระบบเครือญาติและระบบพรรคพวก¹⁶

ลักษณะทางสังคมของคนไทยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการแสดงออกทางการเมืองที่สำคัญประการหนึ่ง คือ สังคมความสัมพันธ์ด้านเครือญาติ การนับญาติของสังคมไทย เป็นไปอย่างกว้างขวางและมีความผูกพันอย่างเหนียวแน่น ให้ความสำคัญทั้งญาติทางสายเลือดและทางสายสมรสเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมชนบทลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมเป็นแบบปฐมภูมิ การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนใกล้ชิดกันมีสถาบันอันเป็นจุดรวมแห่งเดียวกัน เช่น วัด ร้านค้า มีการพบปะพูดคุยกันอยู่เสมอมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ในบางครั้งแม้ว่าจะไม่ได้เป็นญาติกันในทางสายเลือดหรือทางสายสมรสก็ตาม แต่จากความใกล้ชิดและความผูกพันทางจิตใจซึ่งกันและกันดังกล่าวก็คือเสมือนญาติหรือพรรคพวกของตน

จากลักษณะความผูกพันทางด้านเครือญาติและระบบพรรคพวกดังกล่าว คนไทยมักจะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลญาติและพรรคพวกของตนเสมอ เมื่อมีโอกาสอำนวยไม่ว่าการช่วยเหลือนั้น ๆ จะถูกต้องทำนองคลองธรรม หรือไม่ก็ตาม และให้การช่วยเหลือตั้งแต่เรื่องเล็กน้อย ๆ จนกระทั่งเรื่องสำคัญ ๆ เช่น การช่วยเหลือเรื่องทรัพย์สิน เงินทอง การช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในการติดต่อกับหน่วยราชการ การช่วยเหลือฝากฝังให้เข้าศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาและการฝากเข้าทำงานในหน่วยงานราชการ

สำหรับการเลือกตั้งกำนันผู้ใหญ่บ้านนั้น ผู้สมัครรับเลือกตั้งและผู้มีสิทธิเลือกตั้งอยู่ในตำบลหรือหมู่บ้านเดียวกัน มีความสัมพันธ์รู้จักกันส่วนใหญ่เป็นญาติซึ่งสามารถนับถึงกันในทุกทิศทางหนึ่งหรือไม่ก็นับถือเป็นญาติเพื่อนบ้าน อิทธิพลของความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงมีผลต่อการตัดสินใจไปและการไม่ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งของประชาชน กล่าวคือในกรณีที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นญาติสนิทหรือเป็นพรรคพวกของตน ด้วยความสัมพันธ์ใกล้ชิดและอยากสนับสนุนช่วยเหลือให้ได้ตำแหน่งจึงไปลงคะแนนเสียงให้กับคนนั้น จากการศึกษาผู้ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน¹⁷ พบว่ามีการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งด้วยเหตุผลดังกล่าวถึง ร้อยละ 5.36 จากตัวอย่าง 1,176 ราย

¹⁶กรมการปกครอง, "รายงานการวิจัยการปรับปรุงการเลือกตั้ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน," 2517 (อัดสำเนา).

¹⁷เรื่องเดียวกัน, รายงานนี้ศึกษาโดยการสุ่มตัวอย่างไม่ต่ำกว่าร้อยละ 5 ของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในตำบลที่มีการเลือกตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 11 ตำบล ใน 11 อำเภอของ 11 จังหวัด

ในกรณีที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งหลายคนและแต่ละคนก็เป็นญาติพี่น้องของตน หรือเป็นพรรคพวกที่ใกล้ชิดสนิทกับตน ด้วยความเกรงใจทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งประสบความยุ่งยาก ที่จะตัดสินใจลงคะแนนให้คนใดคนหนึ่งจึงมักแก้ปัญหาด้วยการไม่ไปใช้สิทธิออกเสียง จากการศึกษา เหตุผลของผู้ไม่ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งกำหนด ผู้ใหญ่บ้าน 443 ราย มีผู้ไม่ไปใช้สิทธิออกเสียงเพราะไม่ทราบว่าจะเลือกใคร เพราะแต่ละคนก็เป็นญาติ หรือมีความสัมพันธ์กับตน ร้อยละ 6.10

.ทฤษฎีว่าด้วยอำนาจ

Robert Dahl¹⁸ นิยามอำนาจว่าหมายถึง ความสามารถในการที่จะเปลี่ยนความน่าจะเป็นไปได้แห่งผลที่เกิดขึ้น ตามนิยามนี้ผลต่าง ๆ มีทางที่จะเกิดขึ้นหลายทางที่เรียกกันว่า "น่าจะเป็นไปได้" แต่ถ้าเมื่อใดมีสิ่งที่สามารถเปลี่ยน "ความน่าจะเป็นไปได้" ดังกล่าวนั้น สิ่งนั้นก็คือ "อำนาจ" Dahl กล่าวว่าบุคคลใดก็ตามที่แม้จะมีทรัพยากรและมีฐานะสูง แต่ถ้าเป็นบุคคลที่ไม่เห็นคุณค่าของการมีและการใช้อำนาจหรือไม่มีความสามารถในการใช้อำนาจ บุคคลเหล่านี้ก็จะไม่เป็นผู้มีอำนาจได้เลยในอนาคต อีกอย่างหนึ่ง เมื่อเราพิจารณาความแตกต่างของอำนาจกับอิทธิพล โรเบิร์ต ดาร์ล กล่าวว่า "อิทธิพล เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปฏิบัติ (relation among actors)" นั่นคือ ผู้ปฏิบัติผู้หนึ่งสามารถจูงใจหรือทำให้ผู้ปฏิบัติผู้อื่นปฏิบัติในสิ่งที่ตนมีเจตนา และโดยปกติแล้วถ้าปราศจากการจูงใจเหล่านั้นผู้ปฏิบัติอื่นดังกล่าวจะไม่ปฏิบัติในทางนั้นเลยแต่จะปฏิบัติไปอีกทางหนึ่ง พฤติกรรมในที่นี้รวมถึงแนวโน้ม ความรู้สึก ทัศนคติและความเชื่อ รวมทั้งการกระทำต่าง ๆ..."

คำว่า "อำนาจ" นี้ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว ได้ให้ความเห็นไว้ในหนังสือ พฤติกรรมการเมือง ขอบข่ายทางทฤษฎี ว่า "อำนาจเป็นแนวคิดที่ตี้นได้ (elusive)" คือ ยังไม่สามารถนิยามให้เด่นชัดได้ ในทางที่เป็นข้อสรุปทั่วไปทางศาสตร์ได้¹⁹ คำกล่าวนี้น่าเชื่อถืออยู่มาก เพราะจากการศึกษาแล้วจะพบได้ว่านักวิชาการทางรัฐศาสตร์และสังคมวิทยาแต่ละท่านได้ให้คำนิยามเรื่อง "อำนาจ" ไว้แตกต่างกัน อาทิเช่น

¹⁸Robert A. Dahl, "The Concept of Power", *Behavioral Science*, 11 (July 1957), pp. 201-215.

¹⁹พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, *พฤติกรรมการเมือง : ขอบข่ายทางทฤษฎี* (กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2532), หน้า 165.

อาจกล่าวได้ว่า อำนาจ หมายถึง ความสามารถของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่ทำให้บุคคลอื่น ๆ หรือกลุ่มอื่นเปลี่ยนแปลงแนวทางปฏิบัติหรือวิถีชีวิตได้ อำนาจเป็นพลังอะไรก็ตามที่มีผลทำให้เกิดพฤติกรรมซึ่งจะไม่เกิดถ้าไม่มีพลังเช่นนั้น

การที่นำทฤษฎีว่าด้วยอำนาจ นี้ มาสนับสนุนเรื่องพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน เพราะเหตุว่าการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบัน ตัวของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้านบางคนมีการใช้อำนาจ อิทธิพล กำหนดยุทธวิธีในการหาเสียงเช่นเดียวกันกับการเลือกตั้ง ส.ส. มีการใช้เงินซื้อเสียง มีการใช้ทรัพยากรทางการเมืองเข้าไปกำหนดแนวคิด และพฤติกรรมของประชาชน มีการใช้อิทธิพลจากตำแหน่งหน้าที่ ทำให้การเลือกตั้งขาดหลักการของความอิสระ ผู้สมัครบางคนมีอำนาจและอิทธิพลมากพอที่จะทำให้ไม่มีผู้สมัครเข้าแข่งขันด้วย ทำให้ไม่ต้องมีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้านนั้น (โดยใช้การแต่งตั้งจากผู้สมัครคนเดียวเป็นผู้ใหญ่บ้าน) อำนาจและอิทธิพลของผู้สมัคร จึงมีบทบาทในการกำหนดพฤติกรรมของผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยเฉพาะในหมู่บ้านซึ่งเป็นสังคมขนาดเล็กประชาชนรู้จักมักคุ้นกันเกือบทุกคน อย่างไรก็ตาม อำนาจหรืออิทธิพลมิได้หมายความว่าถึงความชั่วร้าย เลวร้าย หรือความไม่ดั่งามต่าง ๆ แต่หมายรวมถึงปัจจัยที่มารถยอมรับและเชื่อถือนำมาใช้ในการตัดสินใจ ของประชาชนในการใช้สิทธิเลือกตั้ง ซึ่งจะได้กล่าวไว้ในเรื่องต่อ ๆ ไป

ปัจจัยที่ทำให้เกิดอำนาจและการสร้างอำนาจให้กับตน

สำหรับปัจจัยที่ทำให้เกิดอำนาจและอิทธิพลนั้น โรเบิร์ต ดาห์ล (Robert Dahl) ได้กล่าวว่าสาเหตุที่บุคคลมีอิทธิพลเหนือการตัดสินใจ ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้นเนื่องมาจากเหตุผลดังนี้ คือ

1. บุคคลนั้นมีทรัพยากรทางการเมือง (political resources) อยู่ในครอบครองมากกว่าบุคคลอื่น
2. แม้จะมีทรัพยากรทางการเมืองในครอบครองเท่ากัน บุคคลบางคนอาจจะมีวิธีใช้ทรัพยากรทางการเมืองได้มากกว่าคนอื่น ทำให้บุคคลนั้นมีอิทธิพลทางการเมืองเหนือบุคคลอื่น
3. แม้จะมีทรัพยากรทางการเมืองในครอบครองเท่ากัน บุคคลบางคนสามารถที่จะใช้ทรัพยากรทางการเมืองได้ชำนาญและมีประสิทธิภาพมากกว่าบุคคลอื่น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าปัจจัยที่ทำให้บุคคลมีอำนาจและอิทธิพลนั้นคือ การมีทรัพยากรทางการเมือง ความสนใจและความชำนาญในการใช้ทรัพยากรทางการเมือง

สำหรับทรัพยากรทางการเมืองที่สำคัญนั้น โรเบิร์ต ดาห์ล ได้กล่าวสรุปว่า คือ ความมั่งคั่ง ชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล ความสามารถในการที่จะควบคุมข้อมูลข่าวสารต่างๆ ตำแหน่งในทางสาธารณะการได้รับความนิยมจากประชาชนอย่างกว้างขวาง การมีพรรคพวกบริวารที่มีวินัย และการจงรักภักดี ตลอดจนการควบคุมหน่วยงาน ที่ไวต่อการรับรู้ข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

อิลช์แมน และ อัฟฮอฟฟ์ (Illchman and Uphoff) ได้กล่าวไว้ว่า ทรัพยากรทางการเมืองได้แก่ สินค้าและบริการทางเศรษฐกิจ (economic goods and services) สถานภาพทางสังคม (status) การเข้าถึงข้อมูล (information) การมีกำลัง (force) ความชอบธรรม (legitimacy) อำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย (authority) การยอมตาม (compliance) อย่างไรก็ตาม อิลช์แมนและอัฟฮอฟฟ์ได้เปรียบเทียบทรัพยากรทางการเมืองของตนว่ามีลักษณะคล้ายคลึงกับทรัพยากรทางการเมืองของ โรเบิร์ต ดาห์ล

เกี่ยวกับเรื่องนี้นักวิชาการไทยก็ได้กล่าวไว้เช่นกัน โดยสัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้กล่าวถึงคำว่า "ทรัพยากรอำนาจ" (power resource) ซึ่งมีความหมายคล้ายคลึงกันกับทรัพยากรทางการเมืองของโรเบิร์ต ดาห์ล โดยสัญญา สัญญาวิวัฒน์ได้กล่าวว่าทรัพยากรอำนาจ²⁰หมายถึงสิ่งใด ๆ ที่ประชาชนอาจนำมาใช้เพื่อให้เกิดอำนาจขึ้น ซึ่งทรัพยากรอำนาจมีอยู่หลายประการ เช่น

1. การเป็นเจ้าของ เช่น สิ่งของต่าง ๆ เงินทอง ความรู้ ความชำนาญ หรือบุคลิกลักษณะที่ดี ซึ่งรวมถึงอายุด้วย
2. การได้ดำรงตำแหน่งสำคัญในองค์กร เช่น ในกรมตำรวจ ในกระทรวงในกองทัพ ในธนาคารหรือในสมาคมต่าง ๆ เป็นต้น
3. การที่ผู้มีอำนาจมอบอำนาจให้ เช่น ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นายกรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งหนึ่งตำแหน่งใด สภาผู้แทนราษฎรมอบหมายอำนาจหน้าที่ให้ทำ ดังนี้ เป็นต้น
4. การเป็นเจ้าขององค์กร เช่น ธนาคาร บริษัท ห้างร้าน โรงงาน เป็นต้น

²⁰สัญญา สัญญาวิวัฒน์, สังคมวิทยาการเมือง (กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2532), หน้า 45.

การออกเสียงเลือกตั้งเป็นการแสดงออกซึ่งอำนาจตามระบอบการปกครองสมัยใหม่ที่เรียกกันว่า "ประชาธิปไตย" หลักทั่วไปมีอยู่ว่าการออกเสียงเลือกตั้ง คือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือเป็นการใช้อำนาจทางการเมือง การเมืองเป็นเรื่องของการใช้อำนาจการออกเสียงเลือกตั้งเป็นการใช้อำนาจและมีผลกระทบกระเทือนโดยตรงต่อการเมือง เพราะฉะนั้นการเลือกตั้งจึงเป็นการแสดงออกที่สำคัญที่สุดทางหนึ่งของประชาธิปไตย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าการออกเสียงเลือกตั้งเป็นการแสดงอำนาจทางการเมืองความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องมูลเหตุจูงใจ หรือแรงดลใจและโอกาส การไม่มีอำนาจเนื่องจากขาดความสามารถขาดความรู้ และบางครั้งก็ถูกกีดกันในเรื่องโอกาสก่อให้เกิดการวางแผนหรือเฉื่อยชา หมัดกำลังใจและในทางกลับกันอาจก่อปฏิกริยารุนแรง

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมือง

เลสเตอร์ ดับบลิว มิลเบรธ (Lester W. Milbrath)²¹ กล่าวว่า การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่ในระดับสูงไม่ใช่สิ่งชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จของประชาธิปไตย เพราะว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะต้องตั้งอยู่บนเหตุผลของประชาธิปไตยด้วย ซึ่งหมายความว่าประชาชนจะต้องตัดสินใจมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีเหตุผล

ความสัมพันธ์ระหว่างหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน กับกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองตามหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้นมีจุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่ประชาชน โดยเน้นถึงความสำคัญของที่มาของอำนาจว่าได้มาจากประชาชน อันหมายถึงผู้ปกครองที่จะมีอำนาจการปกครอง ต้องได้รับความยินยอมจากประชาชนเท่ากับอำนาจการปกครองนั้นเป็นของประชาชน และการปกครองนั้น จำเป็นต้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ดังนั้นประชาชนต้องคอยควบคุม ดูแลการใช้อำนาจในการปกครองซึ่งเดิมประชาชนทุกคนดูแลควบคุมโดยตรง แต่ปัจจุบันเนื่องจากจำนวนประชาชนมีมากขึ้นจึงจำเป็นต้องมีการเลือกตั้งตัวแทนคอยดูแล ควบคุมการใช้อำนาจปกครองของผู้ปกครอง และดูแลผลประโยชน์ของประชาชน

การแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงของประชาชน ก็คือ การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเพื่อคัดเลือกตัวแทน (representation) ซึ่งการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ถือเป็นหัวใจของระบอบประชาธิปไตยและเป็นเครื่องมือแสดงออก ถึงการยอมรับในอำนาจการปกครองที่มีความชอบธรรม

²¹ Lester W. Milbrath, Political Participation : How and Why do People Get Involved on Politics (Chicago : Rand McNally & Company, 1965), p. 153.

การเข้าร่วมทางการเมือง

แม็คคอสกี (McClosky)²² ได้ให้ความหมาย ของการเข้าร่วมทางการเมืองหมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่กระทำโดยสมัครใจ ซึ่งสมาชิกทั้งหลายที่อยู่ในสังคมได้มีส่วนร่วมในการกระทำ โดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้ บุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้เข้าร่วมในทางการเมืองได้แก่ บุคคลที่เข้า เกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ ดังต่อไปนี้เช่น การใช้สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งการเสาะแสวงหา ความรู้ทางด้านการเมือง การอภิปราย หรือพูดคุยเกี่ยวกับการเมือง การเข้าร่วมในการชุมนุม ทางการเมือง การออกเงินช่วยเหลือสนับสนุนนักการเมือง ฯลฯ สำหรับการเข้าร่วมทางการเมือง ที่มีลักษณะเข้มข้นกว่าที่กล่าวนี้ ได้แก่ การลงทะเบียนเป็นสมาชิกของพรรคการเมือง การป่าว ร้องชักจูงให้ประชาชนไปออกเสียงเลือกตั้ง การไปลงทะเบียนเพื่อใช้สิทธิในการเลือกตั้ง การ เขียนคำปราศรัย การรณรงค์หาเสียง ตลอดจนการเข้าแข่งขันเพื่อรับตำแหน่งในพรรค และใน คณะรัฐบาล เหล่านี้เป็นต้น

การเข้าร่วมทางการเมืองถือได้ว่าเป็นส่วนประกอบอย่างหนึ่งของทุกรัฐ ทุกสังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมที่มีการปกครองแบบคณาธิปไตย (oligarchy) หรือ สังคมที่มีการปกครองแบบ ประชาธิปไตย (democracy) ผู้ใดก็ตามที่ละเลยเพิกเฉยหรือไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมือง จะด้วยเหตุผลใด ๆ ก็แล้วแต่ย่อมจะมีอำนาจน้อยกว่าผู้อื่นที่เข้าร่วมเพราะว่า ผู้ที่ไม่เข้าร่วมทาง การเมืองเลยนั้นย่อมไม่อยู่ในฐานะที่จะใช้อำนาจ หรือมีส่วนแบ่งในการใช้อำนาจได้เลย จากสิ่ง เหล่านี้เราจึงพอจะมองเห็นได้ว่า สิทธิในการเข้าร่วมทางการเมือง หรือการเข้าร่วมทางการเมือง จึงเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นต่อการปกครองแบบประชาธิปไตยพอ ๆ กับลักษณะอื่น ๆ ของการ ปกครองแบบประชาธิปไตย เป็นต้นว่า ความยินยอมของประชาชน ความรับผิดชอบที่มีต่อ ประชาชน การปกครองโดยเสียงส่วนมาก ความเสมอภาค และอำนาจอธิปไตย ที่มีที่มาจาก ประชาชน

การเลือกตั้งผู้ใหญบ้านจึงถือได้ว่าเป็นพฤติกรรมของการเข้าร่วมทางการเมืองอย่าง หนึ่ง ด้วยเหตุว่าโดยส่วนใหญ่แล้วประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะกระทำไปโดยสมัครใจ เป็นการ ใช้ สิทธิเลือกตั้งโดยตรง ซึ่งเป็นพื้นฐานของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง การเข้าร่วมทางการเมืองของคนไทยในปัจจุบัน นักรัฐศาสตร์ทั้งหลายให้ความสำคัญต่อการเข้า ร่วมทางการเมืองในระดับรัฐ ไม่ได้ช่วยกันคิดหรือหาวิธีหรือให้ความสำคัญแก่การเข้าร่วมทาง การเมืองในระดับหมู่บ้าน ซึ่งเป็นต้นหรือปฐมเหตุ ในการคิดของประชาชนในทางการเมือง

²² Herbert McClosky, *Political Inquiry ; The Nation and Uses Of Survey Research* (New York : Macmillan, 1969), p.122.

การเข้าร่วมทางการเมืองกับประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยที่กล่าวถึงในที่นี้ คือ ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบอบการปกครอง และจะเน้นเฉพาะ ประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม (liberal democracy) เท่านั้น กล่าวโดยสรุปแล้ว ระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม (ตะวันตก) นั้น มีหลักการสำคัญดังต่อไปนี้

1. มีการเลือกตั้งโดยเสรี (free election)
2. มีการให้สิทธิในการคัดค้าน (the right to oppose) แต่การคัดค้านโต้เถียงนั้น จะต้องกระทำด้วยเหตุผลและกระทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ
3. ประชาชนมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี เพื่อประโยชน์ในการหาทางเลือกของนโยบาย ที่ดีที่สุด
4. มีการปกครองโดยอาศัย หลักนิติธรรม (rule of law) ซึ่งบัญญัติขึ้นโดยมีการปรึกษาหารือกันโดยรอบคอบ แทนที่จะบัญญัติขึ้นตามอำเภอใจของบุคคล
5. การตัดสินปัญหาโดยอาศัยเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ แต่ในขณะเดียวกันก็ให้ความคุ้มครองแก่ฝ่ายเสียงข้างน้อยด้วย
6. การมีรัฐธรรมนูญเป็นแม่บทซึ่งจะกำหนด สิทธิ เสรีภาพและหน้าที่พื้นฐานของปวงชนไว้ ตลอดจนกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันต่าง ๆ ในรัฐไว้เป็นการแน่นอน

จะเห็นได้ว่าประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม ที่ใช้เป็นแบบอย่างของการปกครองมาตลอดนั้น ให้ความสำคัญต่อบุคคลผู้เป็นประชาชนของรัฐ กฎเกณฑ์ กติกาใด ๆ ที่จะเกิดขึ้นต้องมาจากความยินยอมพร้อมใจโดยส่วนใหญ่ มีเสรีภาพในการคิดตัดสินใจ มีหลักกฎหมายเป็นตัวยึดเป็นกรอบ แต่ถ้าเราได้ศึกษาการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของคนไทย ตั้งแต่ ปี 2475 เป็นต้นมา จะเห็นจุดอ่อนที่สำคัญในการเมืองระดับชาติของคนไทย ที่ไม่เร่งพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนให้รู้จักเสรีภาพในการเลือกตั้ง การใช้สิทธิคัดค้าน เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ฯลฯ โดยเฉพาะในระดับใกล้ตัวประชาชนมากที่สุดก็คือ การเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งจะต้องมาทำหน้าที่ปกครองตามหลักการของการปกครองตนเอง ในเมื่อพฤติกรรมการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านของประชาชนยังไม่พัฒนาให้สอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตยแล้ว ก็ขออย่าได้คาดหวังอะไรมากมายในการสร้างพฤติกรรมที่ดีต่อการเลือก ผู้ทำหน้าที่ปกครองในระดับชาติ ที่จะได้คนดีมีความรู้ ความสามารถ เคารพกฎกติกา และ พร้อมทั้งจะพัฒนาให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรือง

ผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Max Weber²³ (1947) อธิบายว่า แรงจูงใจ (motives) ที่จะผลักดันให้บุคคลกระทำการต่าง ๆ รวมทั้งการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองนั้น สามารถจำแนกได้ 4 ชนิด คือ

1. แรงจูงใจที่เป็นเรื่องของเหตุผลและค่านิยม (the value-rational motive)
2. แรงจูงใจที่เป็นเรื่องของความรู้สึกและอารมณ์ (the emotional-affectual motive)
3. แรงจูงใจที่เป็นเรื่องของประเพณีนิยม (the traditional motive)
4. แรงจูงใจที่เป็นเรื่องของเหตุผลและความมีจุดหมาย (the purposive rational motive)

ในเรื่องแรงจูงใจนี้ สามารถนำมาใช้ในการอธิบายพฤติกรรมการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน ในแง่ความพึงพอใจของประชาชน จากประสบการณ์ที่ผ่านมาได้เห็นข้อแตกต่างมากมายของการแสดงออกของประชาชนในการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน การแสดงออกทางด้านความคิดและการตัดสินใจในขั้นสุดท้ายในการเลือกผู้สมัครคนใด จึงมาจากแรงจูงใจในประการต่าง ๆ ที่ Max Weber พูดถึงและในกรณีเดียวกันก็อาจจะมาจากปัจจัยหลายประการรวมกัน การที่ผู้วิจัยเห็นความสำคัญของการเป็นเครือข่าย จึงตรงกับแรงจูงใจในข้อที่สาม ในเรื่องประเพณีนิยมของคนไทยในท้องถิ่น ที่นับถือความเป็นญาติพี่น้อง เครือญาติ โคตรตระกูล การสืบสายสกุล ซึ่งนำมาสู่การอุปถัมภ์ค้ำจุน สนับสนุนช่วยเหลือ เนื่องด้วยความพอใจเป็นการส่วนตัว แต่ขณะเดียวกันในเรื่องของการช่วยเหลือเกื้อกูลและความรู้ความสามารถของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ก็สามารถหยิบยกเรื่องแรงจูงใจที่เป็นเรื่องของเหตุผลและความมีจุดหมายของประชาชน ในการตัดสินใจโดยเล็งเห็นความชอบธรรม ความก้าวหน้าและการพัฒนาของหมู่บ้านของตน

การศึกษาของ Anthony Downs²⁴ มีข้อสมมุติฐานของแนวทฤษฎีการตัดสินใจโดยชอบด้วยเหตุผลทุกคน โดยได้เสนอนิยามสถานการณ์ ความชอบด้วยเหตุผลไว้ ดังนี้

1. ผู้ตัดสินใจสามารถตัดสินใจได้เสมอ เมื่อเผชิญกับทางเลือกต่าง ๆ ในการตัดสินใจ
2. มีการจัดทางเลือกต่าง ๆ ไว้ตามลำดับความสำคัญในทรรศนะของผู้ตัดสินใจ
3. การจัดลำดับนี้ มีการสับเปลี่ยนได้
4. ผู้ตัดสินใจเลือกทางที่จัดลำดับไว้สูงสุดเสมอ
5. ในสถานการณ์เหมือนกัน การตัดสินใจจะเหมือนกันเสมอไป

²³Max Weber, *Selected Work of Max Weber* (New York : Oxford University Press, 1946), pp. 220-223.

²⁴Anthony Downs, *An Economic Theory of Democracy* (New York : Harper & Row, 1957), p. 6.

ในกระบวนการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งใช้มาตลอด ก่อนที่จะมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงในปี 2535 นั้น การสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้าน ใช้การสมัครในวันเลือกตั้ง ตามประกาศของทางอำเภอ โดยเมื่อคณะกรรมการมาถึงสถานที่ที่จัดประชุมราษฎร เพื่อให้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านจะมีการประชุมชี้แจง เหตุผล ความเป็นมาและกติกาค่าที่จะใช้แล้วจะมีการเปิดโอกาสให้มีการเสนอตัวหรือเสนอชื่อบุคคลที่อยู่ในที่นั้น สมัครเข้าแข่งขันให้ประชาชนเลือกกันที่ดั่งนั้นสิ่งที่เกิดขึ้นจึงเป็นพฤติกรรมเฉพาะหน้าของประชาชนเพราะประชาชนที่มาประชุมโดยส่วนใหญ่ ในบางหมู่บ้านอาจจะรู้หรือไม่รู้มาก่อนก็ได้ว่า คนใดจะสมัครหรือคนใดจะถูกเสนอชื่อ จะมีผู้สมัครกี่คน และคนเหล่านั้นเป็นใคร แต่สิ่งที่ประชาชนต้องใช้เวลาไตร่ตรองและตัดสินใจ ย่อมเป็นไปตามขบวนการที่ Downs กล่าวไว้

การเข้าร่วมทางการเมืองเป็นปรากฏการณ์ที่สลับซับซ้อนและขึ้นอยู่กับตัวแปรต่างๆ มากมาย แม็คคลอสกี (McClosky)²⁵ ได้กำหนดตัวการอธิบาย เกี่ยวกับลักษณะการเข้าร่วมหรือการไม่เข้าร่วมทางการเมือง 3 ปัจจัย คือ

1. ตัวแปรทางด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคม (the social environment) เช่น ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ อายุ เชื้อชาติ ศาสนา เพศ จราจรภาพทางสังคม (social mobility) และถิ่นที่อยู่อาศัย

2. ตัวแปรทางด้านจิตวิทยา (psychological variables) เป็นปัจจัยที่แสดงถึงเหตุผลที่ว่า มนุษย์เราเข้าร่วมทางการเมืองนั้นก็เพื่อสนองความต้องการต่างๆ (needs) ของเขา เช่น อำนาจ การแข่งขัน ความสำเร็จ ความสัมพันธ์กับผู้อื่น เงินทอง ศักดิ์ศรีการยอมรับจากสังคม และต้องการให้สถานภาพสูงขึ้น

3. ตัวแปรทางด้านสิ่งแวดล้อมทางการเมือง (the political environment) เช่น พรรคการเมือง กฎหมาย สถานที่เลือกตั้ง การรณรงค์หาเสียง ประเด็นการเมืองอุดมการณ์ทางการเมือง ฯลฯ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง อันเป็นส่วนหนึ่งของการเข้าร่วมทางการเมือง

²⁵Herbert McClosky, Political Inquiry ; The Nation and Uses Of Survey Research (New York : Macmillan, 1969), p.122.

James Burkhart²⁶ (1972) กล่าวว่า การที่บุคคลหรือกลุ่มจะเข้าร่วมทางการเมือง มากขนาดไหนหรือไม่อย่างไรนั้น ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับว่า บุคคลหรือกลุ่มนั้น ต้องการที่จะบรรลุ เป้าหมายอะไร จากการเข้าร่วมในทางการเมือง กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ วัตถุประสงค์ เป็นตัว กำหนดขนาดความมากน้อยของการเข้าร่วม หรือไม่เข้าร่วมทางการเมืองนั่นเอง โดยสรุปแล้ว เหตุผลที่บุคคลเข้าร่วมทางการเมือง ตามทฤษฎีของเบอร์ค ฮาร์ท มีดังนี้

1. ความต้องการที่จะได้มีความสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น
2. ความต้องการที่จะมักคุ่นกับบุคคลที่สำคัญ
3. ความปรารถนาที่จะทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ หรือสังคม
4. ความต้องการที่จะให้ได้มาซึ่งอำนาจ
5. ความต้องการให้ได้มาซึ่งความมีอิทธิพล (influence)
6. ความต้องการเกียรติภูมิ หรือศักดิ์ศรี
7. ความต้องการจะตอบสนองสภาวะทางจิตวิทยาบางอย่าง
8. ความต้องการรายได้ หรือเงินเดือนที่สูงขึ้น

จากการศึกษาในเรื่องการเข้าร่วมทางการเมือง ของแม็คคอสกี (McClosky) และ เจมส์ เบอร์คฮาร์ท (James Burkhart) เมื่อเอามาเปรียบเทียบกับทางเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านซึ่งถือ ได้ว่าเป็นพฤติกรรมทางการเมืองในระดับหนึ่ง จะเห็นว่าการแสดงออกในการใช้ สิทธิเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน จะมีจำนวนร้อยละของผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งสูงสุด กว่าทางเลือกตั้งใน ระดับอื่น ๆ หากจะเทียบกัน หมู่บ้านต่อหมู่บ้าน กับการเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัด(ส.จ.) การ เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ก็ด้วยเหตุผลในความคาดหวัง ที่เห็นได้ชัดใกล้ตัว และมีผลโดยตรงต่อความผาสุกสงบพัฒนาของหมู่บ้าน เพราะตัวผู้ใหญ่นั้นเป็นผู้แทนระหว่าง ราชการกับราษฎร เป็นหน้าตาของหมู่บ้าน เป็นความสนใจของคนในหมู่บ้านที่จะเลือกใคร ผู้ใด มาทำหน้าที่ติดต่อหรือเป็นสื่อกลางในการนำการพัฒนาทุกรูปแบบมาสู่หมู่บ้าน ในขณะที่เวลานั้น ทางราชการก็ใช้พฤติกรรมของการเลือกตัวแทนของราษฎรเหล่านี้ มากำหนดพฤติกรรมของ ประชาชนในหมู่บ้าน ที่ยึดเอาตัวผู้ใหญ่นั้นเป็นตัวกลาง มาตรฐานที่จะชี้ถึงความรู้สึกนึกคิดของ

²⁶ James Burkhart, et al., *Strategies for Political Participation* (Cambridge, MA : Winthrop, 1972), p. 35.

ประชาชน จะเห็นได้ว่าผู้ใหญ่บ้าน ที่ขาดความเข้มแข็ง กระตือรือร้น ขาดความรู้ความสามารถ ความสนใจในการจัดหางบประมาณ ในการพัฒนาและสนับสนุนหมู่บ้าน จะไม่ได้รับความสนใจ จากเจ้าหน้าที่ของทางราชการ และขณะเดียวกันในระดับองค์กรประชาชน เช่น สมาคมตำบล การแข่งขันในการนำเสนอปัญหา อุปสรรคของหมู่บ้าน เพื่อให้ที่ประชุมช่วยเหลือสนับสนุนก็จะได้รับ น้อยลงไปด้วย

พัทธา สายหู²⁷(2505) ได้ทำการศึกษาสภาพหมู่บ้าน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ผลการวิจัยที่เกี่ยวกับผู้นำโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับการทำงานในตำแหน่งของผู้ใหญ่บ้าน เป็นดังต่อไปนี้

ผู้ใหญ่บ้าน เป็นคนกลางที่ต้องผสมผสานผลประโยชน์ ของลูกบ้านและของทางราชการ ให้เข้ากันพอเหมาะพอดี อยู่ในฐานะลำบากถ้าหากมีแรงดันจากทั้ง 2 ฝ่ายที่มุ่งผลคนละทาง กันราชการอาจเรียกร้องต้องการหลายอย่าง ซึ่งลูกบ้านไม่เต็มใจที่จะทำ ผู้ใหญ่บ้านอาจจะต้อง เข้าข้างทางราชการ ชาวบ้านอาจวิพากวิจารณ์ตั้งข้อรังเกียจว่า ผู้ใหญ่หวังผลประโยชน์ของตนเองจะเอาดีทางราชการ โดยไม่คำนึงถึงชาวบ้านด้วยกัน

ผู้ใหญ่บ้าน มิได้เป็นผู้มีอำนาจ ในการปกครองชาวบ้านอย่างแท้จริงเสมอไป แม้ว่าจะ มีตำแหน่งแต่งตั้งของทางราชการให้ ทั้งนี้เพราะอิทธิพลต่าง ๆ ของญาติพี่น้อง หรือลูกบ้านบาง กลุ่มที่ไม่เคยยอมรับอำนาจของผู้ใหญ่บ้านอยู่แล้ว ตามปกติผู้ใหญ่บ้านที่ได้รับเลือกขึ้นมาด้วยการแข่งขัน อย่างเผด็จร่อน กับผู้สมัครคนอื่นมักพบว่า คู่แข่งขันไม่ได้เป็นผู้ใหญ่บ้านตั้งตนเป็น ปฏิบัติและยุยงพวกพ้องของตนและลูกบ้านคนอื่น ๆ ไม่ให้เชื่อฟังและร่วมมือกับผู้ใหญ่บ้าน

ผู้ใหญ่บ้าน บางคนเป็นคนเฉื่อยชาโดยนิสัยและไม่เคยปฏิบัติหน้าที่ประจำของตัวเอง บางหมู่บ้านเสนอคนประเภทนี้และเลือกตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน โดยจงใจด้วยเหตุผลที่ว่าผู้ใหญ่ บ้านที่ไม่กระฉับกระเฉง มักจะไม่รับงานของทางราชการ มาให้ชาวบ้านทำมาก ๆ ชาวบ้านจะได้อยู่สบาย ๆ

ผู้ใหญ่บ้าน บางคนที่มีอายุน้อย มักไม่มีอิทธิพลเหนือชาวบ้านที่อาวุโสกว่า

ผู้ใหญ่บ้าน บางคนแก่ไป ความคิดอ่านที่จะรับการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ก็เฉื่อยชาไป ตามอายุด้วย

²⁷ พัทธาสายหูและกองวิจัยและประเมินผล กรมการพัฒนาชุมชน. รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพหมู่บ้าน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ (กรุงเทพฯ : กองวิจัยและประเมินผล กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2505).

จากผลการวิจัยนี้ ชี้ให้เห็นถึง ความเป็นตัวกลางระหว่างประชาชนกับทางราชการ ของผู้ใหญ่บ้าน และการต่อต้านของกลุ่มอิทธิพลของประชาชนต่อผู้ใหญ่บ้าน ตั้งแต่สามารถ กำหนดได้ว่าจะให้ใครเป็นผู้ใหญ่บ้าน เพื่ออะไร รวมทั้งอายุที่มีผลต่อการทำงานของผู้ใหญ่บ้าน

คณะกรรมการสาขารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ สาขาวิจัยแห่งชาติ²⁸ (2514) ได้ศึกษาเรื่องผู้นำในชนบทของประเทศไทยพบว่า ชาวบ้านหรือผู้นำท้องถิ่น มักจะมีลักษณะที่สำคัญ เช่น เป็นบุคคลที่มีอาวุโส เป็นบุคคลที่มีการศึกษาดีกว่าชาวบ้านทั่วไป เป็นผู้ที่มีฐานะมั่นคงกล้าหาญ เสียสละ ทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชน ผู้นำท้องถิ่น มักจะเป็นผู้นำที่มีประสบการณ์นอกหมู่บ้านอย่างกว้างขวาง เคยไปในเมืองที่เจริญ สนใจติดตามข่าวสาร เช่น ฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์ เป็นต้น การที่มีความรู้มากเห็นมากทำให้ชาวบ้านยอมรับนับถือ นอกจากนี้ ถ้ามีความชำนาญพิเศษ ก็อาจจะได้รับความนับถือเช่นกัน เช่น เคยเป็นข้าราชการมาก่อน เป็นหมอแผนโบราณ เป็นต้น ส่วนกรณีบทบาทของผู้นำพบว่า ผู้นำส่วนใหญ่จะมีบทบาทเกี่ยวกับทำความทุกวิถีทางเพื่อก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ต้องการที่จะกระทำตนเป็นตัวอย่าง ลักษณะค่านิยมของชาวชนบทที่มีต่อผู้นำท้องถิ่นซึ่งเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านที่สำคัญ ๆ ไปด้วยเมตตาจิต ซื่อสัตย์สุจริต พูดจริงทำจริง ขยันทำงานอย่างสุจริต เป็นกันเองเป็นที่พึ่งได้ เคารพศาสนา โอบอ้อมอารี เป็นต้น

ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงการเป็นผู้นำท้องถิ่น ซึ่งถือได้ว่าผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำที่เห็นได้ชัดจากผลของการตัดสินใจเลือกของประชาชน จริงอยู่ในหมู่บ้านในชนบทแห่งหนึ่งนั้น จะมีผู้นำอยู่หลายประเภทหลายคน เช่น ครู พระ พ่อคำ คหบดี แต่ที่เป็นตัวแทนของความเสียสละ บำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเสมอ เป็นที่พึ่งของประชาชนได้ชัดเจนทั้งโดยพฤติกรรมและตำแหน่งหน้าที่แล้วก็คือตัวผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่คนในชนบทของไทยก็ยังเป็นดังผลการวิจัยอยู่แต่พฤติกรรมเหล่านี้เริ่มเปลี่ยนแปลงไป ความเป็นบุคคลอาวุโสความมีฐานะมั่นคง เสียสละ อุทิศตนเคร่งครัดในระเบียบกฎเกณฑ์ กฎหมายเริ่มเปลี่ยนแปลงมาสู่คนหนุ่มที่มีพวกพ้อง ญาติพี่น้องมีความคาดหวังในเรื่องลาภ ยศ สรรเสริญและผลประโยชน์ตอบแทน ขาดความเอาใจใส่ในราชการและราษฎรสร้างบารมี อิทธิพลเพื่อแบ่งปันผลประโยชน์ กลุ่มครองตนเองญาติพี่น้อง ฉกฉวยโอกาส เป็นธุรกิจที่ต้องได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่า

²⁸คณะกรรมการสาขารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ สาขาวิจัยแห่งชาติ, รายงานการวิจัยเรื่องชนชั้นนำ ในชนบทของประเทศไทย (พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2514).

สงคราม ก่อสุทธิธีรกุล²⁹ (2515) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาท้องถิ่นในหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่าผู้ใหญ่บ้านไม่ใช่ข้าราชการเพราะไม่ได้รับเงินเดือน ในกระทรวง ทบวง กรม แต่เงินที่ให้ประจำเดือนเป็นเพียงเงินตอบแทนประจำตำแหน่งเพื่อสงเคราะห์เกื้อกูลในการปฏิบัติหน้าที่ ส่วนพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ก็ไม่ได้ตราให้ชัดว่า ผู้ใหญ่บ้านดำรงตำแหน่งอยู่ในฐานะอะไร จึงต้องนำกฎหมายอื่น ๆ มาประกอบพิจารณาและกล่าวอีกว่า โดยลักษณะอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งกฎหมายลักษณะปกครองท้องที่บัญญัติให้มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในท้องที่มีอำนาจจับกุมตรวจค้น ในแง่นี้ผู้ใหญ่บ้านย่อมถือได้ว่าเป็นเจ้าพนักงานของฝ่ายปกครองอยู่ในบังคับบัญชาของนายอำเภอ เป็นบุคคลที่ราชการต้องพึ่งพาอาศัยเป็นอย่างมากทั้งในการมอบหมายงานให้ปฏิบัติ หรือให้สะดวกแก่เจ้าหน้าที่ที่ออกไปปฏิบัติงานในท้องที่ปัจจุบันราชการมีเพิ่มขึ้นมากมายจึงปรากฏว่า ผู้ใหญ่บ้านต้องมีหน้าที่ทำงานให้แก่ราชการเกือบทุกวันไม่มีโอกาสทำมาหาเลี้ยงชีพปกติ แต่ทางราชการให้ผลประโยชน์ตอบแทนน้อยมาก ความคุ้มครองเกี่ยวกับชีวิตร่างกายและทรัพย์สิน ก็เกือบจะไม่มีผู้ใหญ่บ้านจะมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ที่สูงกว่าชาวบ้านอื่น ๆ อยู่บ้างแต่ไม่สูงจนเกินไปนัก ส่วนมากมีความรู้ระดับประถมศึกษามักอยู่ในวัยสูงอายุเพราะอยู่ในตำแหน่งตลอดไป

นอกจากนี้ยังกล่าวต่ออีกว่าแม้จะมีภาระหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับทางราชการมากเพียงใดก็ตาม สงคราม ก่อสุทธิธีรกุลยังเห็นว่าฐานะของผู้ใหญ่บ้านน่าจะเป็นฐานะทางสังคม หรือทางชุมชนมากกว่า หากพิจารณาถึงความคิดเกี่ยวกับการตั้งตำแหน่งจะเห็นว่าโดยหลักการมุ่งที่จะให้เป็นหัวหน้าราษฎรในหมู่บ้าน มากกว่าจะให้ป็นเจ้าพนักงานของรัฐ ในการเลือกผู้ใหญ่บ้านเมื่อลูกบ้านตกลงรับผู้ใดผู้นั้นจะเป็นผู้ใหญ่บ้านทันที การออกหนังสือสำคัญของทางราชการเป็นเพียงยืนยันหรือรับรองความประสงค์ของราษฎรมากกว่า แต่ในทางปฏิบัติและที่เข้าใจกันส่วนมากมักจะของในแง่ว่าเป็นเจ้าหน้าที่ของฝ่ายปกครอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁹สงคราม ก่อสุทธิธีรกุล, "การพัฒนาท้องถิ่นในหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515).

ชัยรัตน์ พัฒนเจริญ³⁰ (2517) ได้ศึกษา โดยมุ่งวิเคราะห์การเลือกตั้งในด้านหลักเกณฑ์การเลือกตั้ง ระเบียบวิธีปฏิบัติ ในการดำเนินการเลือกตั้งและการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการเลือกตั้งมีสมมุติฐานว่า " การเลือกตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบัน ประชาชนยังให้ความสนใจเข้ามีส่วนร่วมในการเลือกตั้งค่อนข้างน้อยและหลักเกณฑ์ ตลอดจนระเบียบปฏิบัติในการเลือกตั้งบางประการยังไม่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์การเลือกตั้งในระบบประชาธิปไตย ซึ่งมีผลทำให้ได้ตัวบุคคลในตำแหน่ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ไม่เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในฐานะเป็นตัวแทนของประชาชนในด้านการปกครองท้องถิ่น"

ผลการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งของประชาชน พบว่าประชาชนไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งน้อยและการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งส่วนใหญ่ ไม่ได้ไปเพราะความสำนึกในหน้าที่ทางด้านการเมืองการปกครองแต่ไปเพราะเหตุอื่น ๆ ได้แก่

- การถูกขอร้องจากเจ้าหน้าที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง
- ถูกขอร้องจากผู้สมัคร
- ต้องการสนับสนุนญาติและพรรคพวกของตน
- หวังสินจ้างรางวัล
- ถูกบีบบังคับ

การศึกษาของชัยรัตน์ พัฒนเจริญ และผลการศึกษา ในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นจากประสบการณ์ของผู้วิจัย ปัจจุบันการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ในทุกท้องที่ทั่วประเทศจะมีผู้มาใช้สิทธิโดยฉิวเฉียดแล้วน่าจะเกินร้อยละ 60 ความคุ้นเคยกับการใช้สิทธิทางการเมืองของประชาชนมีมากขึ้น จะเห็นได้จากการเลือกตั้ง ส.ส. ต่อเนื่องมาจากปี 2517 อีกหลายครั้งเช่น ในปี 2519, ปี 2522, ปี 2526, ปี 2529, ปี 2531, ปี 2533 และในปี 2535 มีการเลือกตั้งถึง 2 ครั้งในปีเดียวกัน จากสถิติข้อมูลที่มีเป็นทางการมีแนวโน้มของการใช้สิทธิเลือกตั้งสูงมาตลอด สามารถศึกษาได้จากรายงานผลการเลือกตั้งของทางราชการที่มีอยู่ทั่วไป ผู้วิจัยมีความเชื่อว่าการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบันนี้ มีปัจจัยเกี่ยวข้องในอันดับต้นๆ คือเรื่องเครือข่าย ความมีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูล และความรู้ความสามารถของผู้สมัครมากกว่าปัจจัยที่ได้รับจากการศึกษาของ ชัยรัตน์ พัฒนเจริญ

³⁰ชัยรัตน์ พัฒนเจริญ, "วิเคราะห์การเลือกตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), บทคัดย่อ, หน้า ก-ข.

กนก บิณศิริวานิช³¹ (2515) ได้กล่าวไว้ว่าการตัดสินใจเลือกหรือเปลี่ยนใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ได้รับอิทธิพลจากการกดดันของกลุ่มเลือกตั้งขั้นต้น (primary) โดยการติดต่อชักชวนเป็นการส่วนตัว หรือความสัมพันธ์กันเป็นส่วนตัวมากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย งานวิจัยหลายเล่มยืนยันว่าการศึกษาอาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้เกิดความแตกต่างในระดับความรู้ความเข้าใจความสำนึก และความสนใจในการเลือกตั้งสำหรับการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านแล้ว ความสัมพันธ์กับผู้สมัครรับเลือกจะเป็นปัจจัยที่สำคัญและสอดคล้องกับพฤติกรรมการลงคะแนนมากที่สุด

จากการศึกษาของ สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว³² ในเรื่อง พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทยในการเลือกตั้ง ส.ส. เมื่อปี 2527 ได้ข้อสรุปว่า "ผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง โดยคำนึงถึงคุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครมีมากกว่าคำนึงถึงพรรค คือ ร้อยละ 47 เลือกโดยคำนึงถึงผู้สมัครเป็นเกณฑ์ ในขณะที่ร้อยละ 36 ตอบว่าไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยคำนึงถึงผู้สมัครและพรรคคละกันไป" จากข้อสรุปนี้จะเห็นว่าการเลือกตั้งในระดับชาติ ที่มีระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยของเรานี้ คนส่วนใหญ่ยังไม่ให้ความสำคัญแก่รูปแบบและกระบวนการ แต่ให้ความสำคัญกับตัวบุคคลมากกว่า

สมิหรา จิตตลากร³³ (2529) ศึกษาวิจัย ภาวะผู้นำของสตรีในการปกครองท้องที่ของไทยมุ่งเน้นการศึกษาปัจจัยสำคัญ ที่ทำให้สตรีได้รับการแต่งตั้งและเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้านกำนัน ได้ข้อสรุปที่ชี้ให้เห็นว่า สตรีเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองในระดับท้องที่ที่ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยเฉพาะตัว เช่น การเสียสละ ให้ทาน ทำบุญ ซื่อตรง อดทนและไม่ใช้อารมณ์ ไม่นิยมในการใช้อำนาจใช้วิธีการสร้างศรัทธาจากประชาชนเป็นแรมปีและเมื่อถึงวันเลือกตั้งก็มักจะไม่ใช่จิตวิทย์ยามวลชนที่สูงกว่าคู่แข่งชั้นปัจจัยเฉพาะตัวเหล่านี้ จึงเป็นสิ่งยืนยันถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวผู้สมัครกับตัวผู้มีสิทธิเลือกตั้งเป็นอย่างดี โดยเฉพาะในเรื่องของการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและด้านความรู้ความสามารถ

³¹ กนก บิณศิริวานิช, "พฤติกรรมการเลือกตั้ง : ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขต 8 กรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาด้านการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525).

³² สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 149.

³³ สมิหรา จิตตลากร, "ภาวะผู้นำสตรีในการปกครองท้องที่ของไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์บัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529).

ศุภชัย เอี่ยมละออ³⁴ (2529) ศึกษาวิจัย พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้งสมาชิกสภาเมืองพัทยา เมื่อ 17 มีนาคม 2528 ผลการวิจัยสรุปไว้ดังนี้ คือ

1. ผู้มีสิทธิเลือกตั้งส่วนใหญ่ ไปลงคะแนนเสียงด้วยความสำนึกของตนเองโดยถือว่าเป็นหน้าที่พลเมืองดีพึงปฏิบัติ ประกอบกับนิยมชมชอบตัวผู้สมัครหรือนโยบาย ในการพัฒนาท้องถิ่นของผู้สมัครหรือกลุ่มผู้สมัคร มากกว่าที่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเพราะถูกระดมและเมื่อจำแนกตามสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมแล้วพบว่า ระดับการศึกษาและอาชีพของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 2 ตัวแปรเท่านั้นจากจำนวน 7 ตัวแปร ที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กับพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง
2. ผู้มีสิทธิเลือกตั้งส่วนใหญ่ ไปลงคะแนนเสียงโดยได้ตัดสินใจเลือกผู้สมัครไว้ก่อนหลายวันแล้วแต่ยังไม่สามารถสรุปได้ว่า ผู้ลงคะแนนเสียงที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูง จะตัดสินใจเลือกผู้สมัครเร็วกว่า ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ เนื่องจากมีปัจจัยหรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กับระยะเวลาในการตัดสินใจเพียง 2 ตัวแปรคือ ระดับการศึกษาและรายได้ ส่วนตัวแปรที่เกี่ยวกับ เพศ อายุ อาชีพ ภูมิลำเนาเดิมและที่อยู่อาศัย ไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติแต่อย่างใด
3. ผู้มีสิทธิเลือกตั้งส่วนใหญ่ตัดสินใจเลือกผู้สมัคร โดยคำนึงถึงตัวบุคคลมากกว่ากลุ่มการเมืองและเมื่อได้จำแนกตามสถานภาพทางเศรษฐกิจแล้วพบว่า เกณฑ์การตัดสินใจเลือกผู้สมัครโดยคำนึงถึงกลุ่มการเมืองหรือตัวบุคคล มีความแตกต่างกันน้อยมากและมีระดับการศึกษาเป็นตัวแปรเดียวเท่านั้น ที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
4. ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นเมืองพัทยา ดีพอสมควรโดยได้วัดระดับความรู้ความเข้าใจ แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ระดับต่ำระดับปานกลาง และระดับสูงปรากฏว่าผู้ที่มีระดับความรู้ความเข้าใจสูง มีสัดส่วนใกล้เคียงกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มีระดับความรู้ความเข้าใจต่ำ
5. ผู้มีสิทธิเลือกตั้งยังให้ความสนใจเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาเมืองพัทยาน้อยมาก และบางส่วนเห็นควรให้แก้ไขปรับปรุงระบบการเลือกตั้งด้วย นอกจากนี้บางคนยังไม่มี ความพอใจในรูปแบบการปกครองท้องถิ่นแบบผู้จัดการ โดยให้เหตุผลส่วนใหญ่ว่าการบริหารงานของเมืองพัทยา และการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เมืองพัทยาไม่มีประสิทธิภาพดีพอ

³⁴ศุภชัย เอี่ยมละออ, "พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น:กรณีเมืองพัทยา(วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529).

การศึกษาของ ศุภชัย เอี่ยมละเอียด การใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชนในการปกครองท้องถิ่นที่ใกล้ตัวเขานั้น เขาถือว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติมากกว่าการถูกเกณฑ์หรือระดม (ข้อ 1) มีการคิดและตัดสินใจ อย่างมีเหตุผลตามระดับฐานะและการศึกษา (ข้อ 2) ยึดตัวบุคคล (ข้อ 3) รู้และเข้าใจบทบาทอำนาจหน้าที่ (ข้อ 4) แต่ไปใช้สิทธิน้อยเพราะไม่พอใจ รูปแบบ ระบบ (ข้อ 5) ซึ่งสอดคล้องกับการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านทุกข้อ เว้นแต่ข้อ 5 ที่การเลือกผู้ใหญ่บ้าน ร้อยละของผู้มีสิทธิและมาใช้สิทธิจะสูงกว่า

จุฑาทิพย์ สุขรังสรรค์³⁵ (2529) ศึกษาพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมอันได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพและรายได้ ซึ่งถือเป็นตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม คือ พฤติกรรมในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร การไปหรือไม่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ด้วยความสำนึกของตัวเอง หรือด้วยการถูกระดมช่วงระยะเวลาในการตัดสินใจเลือกผู้สมัคร ตลอดจนเกณฑ์ในการเลือกว่าเลือกพรรคการเมืองหรือเลือกตัวบุคคลพบว่าปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคม อันได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา รายได้และอาชีพมีความสัมพันธ์กับแบบแผนพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งกล่าวคือ ผู้ที่มีฐานะทางด้านเศรษฐกิจและสังคมปานกลางขึ้นไปมีการศึกษาสูง อายุอยู่ในช่วงวัยหนุ่มสาว (20-30 ปี) จนถึงวัยกลางคน (31-40 ปี) มีแนวโน้มไปลงคะแนนเสียง โดยความสำนึกของตัวเองมากกว่าการถูกระดม แต่ในการตัดสินใจเลือกผู้สมัครคนใดคนหนึ่งในการลงคะแนนกลับตัดสินใจได้ล่าช้าและมีความแน่นอนในการตัดสินใจน้อยกว่า ผู้ที่มีวัยสูงอายุ ส่วนผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ มีการศึกษาน้อยมักจะไปลงคะแนนเสียงโดยการชักจูงจากผู้อื่นมากกว่าผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูง ตัดสินใจว่าจะเลือกผู้สมัครคนใดคนหนึ่งได้ช้าและมีความเป็นตัวของตัวเองในการตัดสินใจน้อยกว่า ผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งไม่ว่าจะมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมระดับการศึกษา หรืออายุแตกต่างกันอย่างไร ต่างมีแนวโน้มที่จะเลือกตัวผู้สมัครมากกว่าพรรคการเมือง โดยให้ความสำคัญกับนโยบายของผู้สมัครมากกว่าเหตุผลประการอื่น ๆ แต่ทั้งนี้ผู้ที่มีการศึกษาสูงมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูงและมีอายุอยู่ในช่วงวัยหนุ่มสาวตอนปลาย (26-30 ปี) ก็ยังคงตัดสินใจเลือกโดยคำนึงถึงพรรคมากกว่าผู้ที่มีฐานะทาง

³⁵จุฑาทิพย์ สุขรังสรรค์, "พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527).

เศรษฐกิจและสังคมต่ำและมีการศึกษาต่ำ บุคลิกภาพ ชื่อเสียงและนโยบายของผู้สมัครนับเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญสูง ที่จูงใจให้ประชาชนไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ในอัตราสูงกว่าปัจจัยอื่น ๆ และตัดสินใจว่าจะเลือกผู้สมัครคนใด ในระยะเวลาอันรวดเร็วและมีความแน่นอนสูงกว่า

การศึกษาพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มุ่งที่จะศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมกับการไปหรือไม่ไปลงคะแนนระยะเวลาของการตัดสินใจการตัดสินใจเลือกคนหรือพรรค บุคลิกภาพชื่อเสียงและนโยบายของผู้สมัครที่มีส่วนให้ประชาชนได้ตัดสินใจ แต่ในการวิจัยเรื่องการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน มุ่งที่จะศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้สมัครกับประชาชนผู้มีสิทธิในเรื่องการเป็นญาติ ความรู้ความสามารถ และการช่วยเหลือเกื้อกูลของผู้ที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้าน จะมีผลอย่างไรต่อพฤติกรรมของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

สำฤทธิ ราชสมณะ³⁶ (2530) ศึกษาวิจัยกระบวนการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มุ่งศึกษาขั้นตอนในกระบวนการตัดสินใจของประชาชนพบว่า ผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งส่วนใหญ่ ร้อยละ 80 ตัดสินใจเลือกตั้งโดยผ่านขั้นตอนที่เป็นกระบวนการครบทั้ง 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งและข่าวสารเกี่ยวกับผู้สมัครรับเลือกตั้ง

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักเกณฑ์และการให้น้ำหนักของหลักเกณฑ์ในการตัดสินใจ

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินและการจัดลำดับผู้สมัครรับเลือกตั้ง

ขั้นตอนที่ 4 การตัดสินใจสุดท้ายที่จะลงคะแนนเสียง

จากรายงานการวิจัยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2531 ของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย³⁷ ได้ให้ข้อสรุปถึงเหตุผลที่ประชาชนลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดคนหนึ่ง ดังนี้

³⁶ สำฤทธิ ราชสมณะ, "กระบวนการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530).

³⁷ กรมการปกครอง, รายงานการวิจัยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2531 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2532), หน้า 45.

1. เชื่อความสามารถของผู้สมัคร	ร้อยละ 90.4
2. มีความคุ้นเคยกับผู้สมัคร	ร้อยละ 86.3
3. พอใจในผลงานของพรรค	ร้อยละ 81.8
4. ศรัทธาในชื่อเสียงของพรรค	ร้อยละ 79.7
5. พอใจนโยบายของพรรค	ร้อยละ 74.3
6. นิยมในตัวหัวหน้าพรรค	ร้อยละ 73.3
7. บารมีและบุญคุณของผู้สมัคร	ร้อยละ 71.5
8. มีสิ่งจูงใจ (เงินสิ่งของ)	ร้อยละ 47.3

จะเห็นว่าความสำคัญของตัวบุคคลผู้สมัครเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ของการตัดสินใจเลือกตั้งสามารถแสดงภาพรวมกว้าง ๆ ถึงความเข้าใจของประชาชน หรือกลุ่มประชากรวิจัย ซึ่งเป็นตัวแทนว่าได้อำนาจของคนไทยนั้น ยังเน้นที่ตัวบุคคลเป็นหลักในการเลือกตั้ง

เสนีย์ คำสุข³⁸ (2532) กล่าวสรุปจากการค้นคว้าเกี่ยวกับพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยสรุปสั้น ๆ ว่า "บุคคลมีความรู้สึกนึกคิดทางการเมือง ตามฐานะทางสังคมของตน" โดยอธิบายต่อว่าการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของบุคคล เป็นไปตามฐานะทางสังคมของเขาหาใช่เพราะประเด็นปัญหาทางการเมือง ที่เน้นนโยบายที่ใช้ในการหาเสียงแต่ประการใดไม่ คนสูงอายุมีระดับความรู้พื้นฐานต่ำอาศัยอยู่ในชนบทและมีฐานะยากจน จะมีพฤติกรรมในการลงคะแนนเสียงในลักษณะหนึ่งและมักถูกระดม (mobilized) จากผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น คนหนุ่มสาวมีความรู้ดีอาศัยอยู่ในเมืองหรือชนชั้นกลางโดยทั่วไปในสังคม ก็มักจะใช้วิจารณญาณของตนเองในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมากกว่าบุคคลกลุ่มแรกที่กล่าวมาแล้ว แต่สิ่งเหล่านี้กลับตรงกันข้ามในความเข้าใจ ของผู้วิจัยในการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านผู้สูงอายุ กลับมีพฤติกรรมในการลงคะแนนเสียง โดยใช้วิจารณญาณสูงกว่าพวกคนหนุ่มสาวเพราะเล็งเห็นความจำเป็นและความสำคัญในตัวผู้ใหญ่บ้านว่า มีผลกระทบต่อส่วนตัวและส่วนรวมของหมู่บ้านอย่างไร มากกว่าพวกหนุ่มสาวที่มักตัดสินใจในแบบพวกมากลากไป

³⁸เสนีย์ คำสุข, "การศึกษากรณีผู้สมัครรับเลือกตั้งไม่ได้รับการเลือกตั้ง" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), หน้า 31.